

M. T. R. COLLEGE, SURAT

*Manuscripts Library*

No. <sup>Ref.</sup>  
<sub>Ser.</sub> 1199

Title: *Vakya Bheda Vada*



1199

Complete

C Vakyaabhedavade

:	:	: Title
:	: आपदेवस्तु	: Author
:	:	: Editor
:	:	: Year, Vols.
SLC :	:	: Publisher
1199 :	:	: Remarks

6/11/51



श्रीगणेशायनमः अथ कथं सर्वत्रैव प्राप्तैः केदृशेन अनेकविधाने अनेकेदृशेन एकविधाने वाक्यभेदप्रसक्तिः विधे  
 राहत्या इति चेत् सैव कथं इति विवेचनीयं नहि विधिभावनात्वेन साक्षात् संबध्यते भावनाद्वारेणातु तस्य सकलकारका  
 न्वयो वाच्यः तस्याश्च विधीयमानाया इव अनुष्ठाना अपि सकलकारकान्वययोग्यत्वाविशेषात् कथं त एव अनुष्ठान  
 मानभावनाद्वारेणातु तस्यापि विधेः अनेककारकान्वयानिरूपयितुं एतावत्कारकान्वितयागभावनाविषयविधि  
 प्रवर्तनेति अथ शब्दबोधवेलायां विशिष्टभावनाविषयवेनावगतोपि विधिः प्रवर्तनात् स्वाभाव्यात् प्राप्ताप्राप्तवि  
 वेके गुणेषु प्रवर्तको वाच्यः परस्परनिरपेक्षेषु प्रवर्तयन्नावर्तत इति चेत् न षट्सु प्रधानयागेषु तदंगतदंगेषु च अ  
 नेकेषु प्रवर्तितजनयतोपि प्रधानविधेरनाद्यै नैव दनेकेष्वपि गुणेषु तां जनयतो विधेरनादृत्य पपत्तेः न च प्रधानवि  
 धिर्नैव प्रधानेष्वंगेषु वा प्रवर्तकः विशिष्टभावनाविधि कल्पिते विशेषणविधिभिरेव तेषु प्रवृत्तिजननादिति वाच्यं प्र  
 धाननामगानां च अनुष्ठानक विध्यंतरकल्पनावश्यभावे श्रुतानां प्रधानेति विधीनामंगविधीनां च अलाघवेन अनुष्ठानकत्वं  
 कल्पनापपत्तेः न चैतद्विधं एकविधिप्रयोज्यत्वाभावे क्रमकल्पनापत्तेः अथाप्यततो विशिष्टभावनाविधित्वात् प्रवर्तनागोचरे शब्दवा  
 धेपिन तत्रैव विधिः पर्यवसाने यागेदृशेन गुणाविधिप्रतीतिमतेरेषा गुणानां यागांगसांसिद्धेः अतो यद्वागं कुर्यात् तदेतेनातिवचनव्य  
 त्त्याश्रयणेनैव विधिः पर्यवसाने मिति वाच्यं ततश्चेदशाक्चनव्यक्त्यंतराश्रयणेन गुणांतरविधौ भवेदेव विध्यादतिरिक्तिवेत्त न कलंजं  
 क्षयोदसादिषु विध्यर्थविपर्यय नैवा बोधयितुं यस्मिन् सकलसमक्षेवेदिति भक्षणान्वितविध्यनुवादवत्तद्व्यागं कुर्यादिति यागान्वितप्रवर्त  
 नेत्युवादे लिङ्गि सति गुणस्य विधायकाभावेन विध्यनुपपत्तेः अथैतद्वेषपरिहाराय शोयागस्तमनेन गुणेन कुर्यादिति वचनव्यक्त्यं  
 गीकारेण गुणाविधानमुच्येत गुणांतरविधौ च ईदृशवचनव्यक्त्यंतराश्रयणाद्विध्यादतिरिक्तिवेत्त भावनाया अपि विधेयकोटि  
 निक्षेपे तस्या अनेकगुणाविशिष्टाया विध्यन्वयसंभवेन विध्यनादृतिः अथ विधिभावनयोः एकप्रलयप्रतिपाद्यत्वेन विधिप्रतिपाद  
 नाय तद्वदपहृष्टे लिङ्गुच्चरिते भावनायाः विधेयत्वं प्रतीतिर्न तृतीयकृतया जायते वस्तुतो भावनानुवाद्येवेति चेत् आस्तामे  
 वं श्री अनुवाद्या अपि भावनाया गुणाद्वयतंत्रसंबधसंभवे भावनाद्वारेण च विधेरपि तंत्रसंबधसंभवेनैव कस्याचिरादतिशयः ॥



वाक्यशेदनी.

नववायपेयाधिकरणोक्तं यागस्य गुणफलाभ्यां तत्र संबन्धवैवेदापि वैरूप्यं प्रसज्येत भावनायाश्च वैरूप्येण अनेक  
कारकानूपसहत्वस्य तत्रैवाभियुक्ते रक्तत्वात् अनेकगुणत्वे वैरूप्यस्य अनाशंक्यत्वाच्च स्यादेतत् विधिः सर्वत्र कयोश्चि  
दुद्देशविधेययोः संबन्धविधने तत्र भावनाया अप्राप्तौ तस्याः फलसंबन्धविधने तस्याप्राप्तौ तद्वारकमन्ययोः कयोश्चि  
तसंबन्धविधने एकस्यसंबन्धिनोद्वाभ्याप्रतिसंबन्धिभ्यांसहसंबन्धभेदोऽवश्यंवाच्यः एकस्यघटस्यद्वयद्वयनिरूपितसं  
योगभेदवत् एकसंबन्धिविधेयसंसर्गिकस्यनिराकाक्षोविधिः अपरसंबन्धमनादतो नशक्रेतिकर्तुं अतः कर्तव्यान्वयेन निराकाक्ष  
स्ययागस्य करपात्वाच्चयात् आद्येनैवसंबन्धांतरविधानायाविध्यापत्तिः स्यादेवेति चेत् न एकस्यस्वर्गस्यषड्रिगैरनेकसं  
बन्धविधाने विध्यादृष्टिः स्यात् ननु एकपदोपात्तत्वात् षण्णां तावतानामपि युगपदेव विधेयत्वावगमात्संभवात् अथेकस्याने  
केऽप्रतिसंबन्धिभिः संबन्धभेदसप्तपितेसंबन्धाः शाब्दबोधवेलायां विभिन्नरूपेण बुद्धिरुक्तास्ते देवसंबन्धि यदि प्रतिसंबन्धि तावच्छेदक  
निरूपाणि भिन्ना निभवंति षण्णांच यागानां संबन्धिता वच्छेदकं रूपभेदात् तत्संबन्धानां मेकरूपेण व्यवस्थित्य संभवात् नैकविधिविधेय  
त्वं अतएवाभिन्नाधिकरणे एकपदोपात्तयोश्चैत्रतस्त्री तयोः पशुयागानुवादेन विधेया वाक्यभेदोक्तिः संगच्छते षण्णां यागानामिव चित्र  
तस्त्री तयोः संबन्धिता वच्छेदकं रूपैक्याभावात् भिन्नपदोपात्तयोरेपि च जातपुत्रतृकच्छेदकेशतयोर्लक्षणावस्थाविशेषरूपेणैक्येन  
वाक्यभेदपरिहारः संगच्छत इति चेत् एवं हि संबन्धिता वच्छेदकं रूपभेदेन संबन्धानां विभिन्नोपास्तुतिरेव वाक्यभेदनिर्णयमिति  
वाच्यं तथा च यत्तत्तदृष्ट्या पशुना सोमैतेत्यत्र पशुत्वसोमत्वानां विधेयता वच्छेदकानां भेदः सर्वभ्यः कामेभ्यो दर्शपूर्णमासो  
इत्यत्र च दर्शपूर्णमासयोर्विधेयता वच्छेदकयोर्भेदादृष्ट्या उपपत्तिरुक्त्यातिप्रयोजनानुयाजेष्वस्तीदित्यत्र शेषयोर्धाज्येबाहु  
ते लक्षणे भवत इति च प्रयोजनानुयाजत्वं शौरवत्वयोर्धाज्यत्वयोश्च उद्देश्यता वच्छेदक्येति दाहक्यभेदापातः अथेतेषु वाक्य  
षु विधेयतोद्देश्यता वच्छेदकत्वेन प्रातिपदिकानां इष्टिवादिधर्माणां तदवच्छेदकं परिसृत्य श्रुतेन कल्पितेन वा यजादिना पाल्कि  
तयागत्वादेव तदवच्छेदकत्वे स्त्रीकृत्यतेन रूपेण इष्ट्यादिपदार्थानामेव उद्देश्यत्वाधर्गीकरणान्न वाक्यभेद इति चेत् न यदि हि स  
र्वभ्यः कामेभ्यो दर्शपूर्णमासो इत्यत्र कल्पितयज्यभिहितयागत्वरूपेण दर्शपूर्णमासयोर्विधेयत्वमंगीक्रियते तदा कल्पितवत्त्वा

दिपदाभिहितवस्तुवादिरूपेण अनेकेषामपि गुणानां प्राप्तकर्मोन्वयेन विधेयत्वं कुतो नोच्यते तुल्यं हि यागवस्तुवयोरतिप्रस  
क्तत्वं तत्रोच्यते एकपदोपात्तानामनेकेषां उद्देश्यत्वं विधेयत्वं वा न वाक्यभेदः उद्देश्यत्वं विधेयत्वावेदकयोर्भेदोपात्तयोश्च न त्रनको  
पि विशेषः अनेक इष्ट्यातिवाक्यप्रतिरिक्तेषु उन्नेदाहरेण पुद्गलोपात्तानेक विध्युद्देशांगीकारेपिन वाक्यभेदः यद्वा इष्ट्यातिवाक्ये तु  
इष्ट्यादिपदोपात्तानां भेदेन श्रुतेन यजिनां सग्रहान्न वाक्यभेद इति क्षेत्रव्यवस्थायां साधकोन्याय इति चेत् शृणु भावनाका  
ह्याया सर्वेषां विधेयानां उद्देश्यानां वा नामार्थानां कारकद्वारेणान्वयो वाच्यः भावनाचैकाकारणविधेयं कर्म च उद्देश्यमे  
कमेवापेक्षते तत्र अनेकस्वरूपावच्छिन्नानां एकरूपावच्छिन्नानां वा अनेकेषां एकपदोपात्तानामेककारकान्वयित्वादेन कान्तिमे  
ककारक आकाश्यागच्छती भावना युक्तं यत्तद्द्वारेणानेकान्वयं प्राप्नोतीति ॥ ननु द्वादशाहं प्रजाकामं याजयेदिति यादोस  
त्यप्येकधा तत्प्रादाने करणानां समुच्चयाने समुच्चि तानां करणमिति पक्षेभिधानादेकपदोपात्तानां एककारकान्वयित्वमियमेव  
ते इति चेत् किं तत्सादृशं स्तुतं सुपापूर्वकृत्तानेककरणकारकाणामेव आख्यातेनापि अनेकभावनाभिधाने सति एका भावना  
एककारकान्वयेन निराकांक्षी भवतीति नियमांगीकारे प्रसया वृत्त्यापत्तेः एवं यत्राग्रे यदात्रे इत्यादौ अनेकमपि पदं मुख्यं  
सा सामानाधिकरण्येन एकमेवार्थं रूपं स्थापयति तत्र प्रातिपदिकं श्रुतयापि विभक्त्या प्रातिपदिकार्थभेदप्रतीत्यनुरोधेना  
भिन्नमेवकारकं प्रातिपाद्यत इति न वाक्यभेदः एवं यत्र सूर्यग्रहो यदा रात्रौ चंद्रग्रहो यदादिवा तत्र स्नानं न कृवीति दद्यादानं  
न कृत्रिचित् इत्यादि स्तुतं स्नानदानाद्यनपि पदं लक्षणाया उपरागनिमित्तविहितत्वाद्येकरूपावच्छिन्नतया अनेककर्मपि  
स्थापयति तत्रापि प्रातिपदिकार्थतावेदकभेदप्रतीत्यनुरोधेन पूर्ववदेकमेवकारकं अनेकविभक्त्यप्रातिपाद्यमिति न वा  
क्यभेदः नन्वेवं चित्रये सत्रापि एककारकद्वारेण अनावृत्तेनैवाविधिश्चित्रसूत्री विदध्यादिति न वाक्यभेदभित्त्या चित्राप  
दानां स्थापना इति चेत् न दधिमध्वसादि प्रकृतविधेयं वाक्यतायागात्मकं वाक्यभेदभयेन वा प्रकृतयागीयधानां  
स्त्रीत्वेन अनूद्य चित्रवविधिः प्रकृतयागस्य फलसंबंधविधिश्चेति अनेकसंबंधविधिनिमित्तं वाक्यभेदभयेन  
वानामध्वेयवृत्तं भवति यत्र तु भिन्नरूपावच्छिन्नानां भिन्नपदोपात्तानां विधेयत्वमुद्देश्यत्वं वा प्रसज्यते तत्र तदुत्तरं वैभू  
तिप्रातिपादितानां कारकाणां भेदावश्यतावात् भावनायास्तावदन्वयप्रयोजनं वाक्योपात्तानां यत्र यथा



मीमांसा वाक्यभेद प्रसज्यत इति भवति वाक्यभेदः यथा हि सकृदुक्तो यागः कर्मत्वान्वयेन निराकाङ्क्षः करणत्वान्वयं नामाह नोपेक्षते एवं सकृदुक्तभाव  
नोद्देशेन विधेयेन चकार वाक्येन निराकाङ्क्षासती विधेयांतरमुद्देश्यांतरमनाह नोपेक्षते इत्यनुभवसिद्धमेतत् नन्वेव  
यावज्जीवादि विधौ जीवनादि निमित्तस्य सर्वशक्त्याधिकारणाद्युक्तं न्यायेन पापक्षयादि फलस्य चोद्देश्यत्वान्नयोरन्यान्यमिति  
भवादि न रूपवाक्ये न वादि न पदोपात्तत्वाच्चेवाक्यभेदपत्तिः अथोच्यते द्वयोः फलयोर्निमित्तयोर्वा उद्देश्यत्वमेव देवतदा  
पत्तिः एकेन फलेन निमित्तेन वा नेराकाङ्क्षः परानन्वयात् निमित्तफलयोरन्वयवशेन तु न तदापत्तिः निमित्तान्वयस्य  
मुद्रुतस्यावश्यकत्वं व्यता बोधस्य फलाकाङ्क्षापोषकत्वेन तदनुद्देशकत्वादिति तर्हि विद्वद्वाक्यस्य यागानुवादेन द्रव्यदे  
वता विधौ वाक्यभेदापादनोपपद्यते द्वयोर्द्रव्ययोर्देवतयोर्वा विधौ स्यात्तदापत्तिः ननु द्रव्यदेवतयोर्विधौ देवतान्वयसम  
ुद्रुतस्य यागकर्तव्यता बोधस्य ह्याज्यद्रव्याकाङ्क्षापोषकत्वेन तदनुद्देशकत्वादिति मैव यावज्जीववाक्ये हि निमित्तफला  
नुरक्तप्रयोगविधानाद्वा जस्य वाक्यकर्तृफलानुरक्तप्रयोगविधानादिवसंभवात् वाक्यमिदं परिहारः यदाग्नेयादि वाक्यस्य तु अप्रयोगवि  
धिना तत्र श्रुतयोश्च द्रव्यदेवतयोः कर्त्रादिवत् प्रयोगानुबन्धिवीतप्राप्तध्वन्यानुवादेन एकं गुणविधाय निराकाङ्क्षेण विधिना नाहते  
न तन्मिदं गुणविधिः संभवती युक्त्या विधौ स्मादेव वाक्यभेदः यदा यावज्जीववाक्ये श्रुतं तौ निमित्तसंबन्धमात्रं बोध्यते तत्संबन्धवशात् वश्य  
कर्तव्यताऽन्यथानुपपत्त्या पापक्षयहेतुता बोधकत्वात्तरं कल्प्यते विशिष्टविधौ विशेषणविधिवत् अतः श्रुतमात्रविधौ उद्देश्यद्रव्यसंबन्ध  
व्यापाराभावात् न वाक्यभेदः यदा आग्नेयादि वाक्ये तु द्रव्यदेवतयोरन्यतरस्यैव विधेयेन विनिगमकं संयुपितस्मिन्नेकविधिनाऽपर  
विध्याक्षेपः शक्यः न हि नेमिनि कस्यैव पापक्षयहेतु कर्तव्यं श्रुतं द्रव्यदेवतयोः एकस्यापरेण अविनाभावास्ति वस्तुतस्तु द्रव्यदेव  
तयोः क्रियान्वयित्वात् प्रोक्तक्रियायां तयोरसंबन्धविधौ निराकाङ्क्षेण विधिना नाहतेन नापरसंबन्धविधात् शक्यत इति सव  
तित द्विधौ आहति विधौ तथायादि निमित्तफलयोः क्रियान्वयः स्यात्प्राप्तक्रियायां तदभयसंबन्धविधौ भवे द्विधा हतिः न च  
वमस्ति विध्यर्थे भूतकर्तव्यतानिरूपिते व्याप्यत्वमकं निमित्तत्वाश्रयस्य जीवनादेरादृशव्याप्यताद्वारेण विध्यर्थान्वयात् निमित्तप्र  
माणतया प्राप्तिरिति सप्तम्यादिना विधिसहोच्चारितेन च प्रकृत्यर्थोद्देशकालिकसामानाधिकरण्येन कर्तव्यता व्याप्यत्वं बोध्यता  
समभिव्याहृतकर्मणः आवश्यकत्वमापद्यते इत्यनुभववद्वाच्यं मत्सह द्रव्यानां ततश्च निमित्तावच्छिन्नस्य विधौ विध्यर्थोद्देश्यो क्रियाफ  
लसंबन्ध एव विध्यइति जीवनपुत्रजन्मादौ निमित्तनेमिनि विध्यति वाक्येनेकपि वाक्यभेदः भवति तत्र प्राप्तकर्मानुवादेन अनेकगुण

विधित्वेन तत्र निमित्तवत्कस्यापि विध्यनवच्छेदकत्वेन अनेक विध्यवच्छेदसंभवात् भवतु विध्यवत्तिलक्षणे वाक्यभेदः कथं तु एते दोषभयादिशि  
ह कर्मविध्याश्रयणं यतो नेकपदेषु मत्वर्थलक्षणाश्रयणेन विशिष्टकर्मविधानं श्रुतमात्रवाक्ये समाश्रित्य तत् अन्यथानुपपत्त्या प्रतिगुणाविशेष  
णविधीनां अनेकेषां कल्पनादूरमेकस्य पदस्य आहति कल्पनमिति अथोच्यते विशिष्टविधित्वेन पर्यवसिता कृता वाक्यात् प्रामाणिक  
तया अवधारिताया विशिष्टकर्तव्यताया अनुपपत्त्या कल्पितानां विशेषणविधीनां संभवति प्रामाणिकत्वं सकृदा स्नातस्य तु विधिप्रसयस्य  
वाक्यार्थपर्यवसानात् प्रागाहतिः कल्पना निष्प्रमाणतया न प्रमाणकोटौ निविशत इति मैवं विश्वजिताय जेतस्त्वेणावद्युतीसादौ  
अपर्यवसितश्रुतार्थापत्त्या कल्पमानस्वर्गकामपदमिवादिपदवत् यात अग्ने अया शयेत्यादीनामनेकेषां मेकस्य शेषान्वयादृणां श्रवणान्म  
थानुपपत्त्या तदुर्वर्षिष्ठेत्यादः कल्पमानाहतिवच्छेदोद्देशेन विध्यर्हानेकश्रवणान्यथानुपपत्त्या कल्पमानाया विध्याद्याहतेः प्रमाणकोटि निष्  
पत्संभवात् शक्यते च अनेक वाक्यपूरणाय तदुरित्यादि शेष इव अनेकगुणविधानाय तत्रेण विधिराश्रयत इति वक्तुं एव च असकृदुक्तं  
माणस्य तनु रिहादे मंत्रवदसकृदुच्चार्यमाणस्य विधिप्रसयस्य ब्राह्मणात्वाच्छ्रुते वेदांतर्भावेऽपि वक्तुं ननु तदभिमतविशेषणवि  
धीनां आम्नातेषु विभागस्यादिति न्यायेन रुहादिवत्तेषु मंत्रब्राह्मणान्यतरत्वेन निवृत्तौ सत्यां वेदत्वेन हेतोरवश्यं सत्वात् मंत्रब्राह्म  
णयोर्वेदानामध्यमिति शास्त्रेण पारायणविध्याल्लाघवेन न च वेदतस्य तदन्यतरत्वव्याप्यत्वावगतिरिति मैवं युक्तं तावद्विश्वजिति  
ध्यादेस्वर्गकामादिपदकल्पनं विश्वजिनायागेनेष्टभावयेदिति श्रुतवाक्यप्रमितार्थस्य तेनाविनागसतरासंभवात् युक्तं तदुरि  
त्यादिराहति कल्पनं विभज्यमानसाकाङ्क्षाभावनाभिन्नवाक्यतया निर्णीतार्थानां कयापि कल्पनयापि एकवाक्यतामिति वा  
हता यात अग्ने अया शयेत्यादीनां आम्नातस्यान्यथानुपपद्यमानस्य तत्र दृढहृत्वात् यत्र तापाततो भिन्नवाक्यतनिर्णयेऽपि स्वा  
र्थविवक्षा पूर्वकलाक्षयिकार्थस्वीकरणेन एव वाक्यता कल्पयितुं शक्यते तत्रेवानुपपत्तेषां अपि आहति कल्पनं यथा धर्मं तर्वेदि मिना  
सर्धं बहिर्वेदीति यदा आग्नेयादि वाक्ये स्फुल्लं विभज्यमानसाकाङ्क्षतया एकवाक्यतयेव प्रतीयमानानां स्वार्थविवक्षामंतरेण विशि  
ष्टविषयतया संभवदेकवाक्यत्वानां च पदानां भिन्नवाक्यत्वापादक विध्याहति कल्पनं न केवलमर्थपत्यनुद्देशेन प्रामाणिकप्रस  
त एकवाक्यतागोचरप्रसङ्गबाधितमपि न च प्रामाणिकार्थस्वीकार भाविने गोचरस्य परिहाराय प्रथममीदृशा प्रामाणिकार्थस्वी  
करणमुचितमिति स्पष्टमाकर एव रथकाराधिकरणोदा तत्रांतरं च ततश्च कल्पमानाहतेः प्रमाणकोटि निवेशासंभव एव दूषकता  
वीडमुक्त वाक्यभेदस्य न च विशिष्टकर्म विध्यनाश्रयणपि देवता विशिष्टद्रव्यविध्याश्रयणेन शक्यमेकवाक्यतमुपपादयितुं एकवागान्व



यात् प्राक् इत्येव तयोः संबन्धासिद्धौ विशिष्टबुध्यसंभवादिसुष्याकुरवोक्तमुपपादितं च भाट्टालं करो वेचित् तासुर्यभेदोपि वा  
 क्यभेदकत्वेन व्यवक्रियते यथा जितिलयवावाज्जुहुयादिसुस्यपयसाजुहोती सतः यथा विधित्वाश्रयेण यथा वारुणाधिकरण  
 पूर्वपदस्यायेन अरुणयेत्यस्य वाक्यात् यथा गतस्य सतः प्रकृतकृतविध्यैकवाक्यत्वाश्रयेण तत्र विध्यादृतेरनापत्तेः तत्राद्यवा  
 क्यतासुर्योत्तरकल्पना गौरवं दोषनिवृत्तं द्वितीये तु प्रतीयमानतासुर्यैकवाक्येऽपि कुचिद्विशिष्टविधिगौरवस्य वाक्यभेदस्य  
 क्लृप्तदोषत्वसाम्यादुपचारमात्रं श्रुतवाक्ये वाक्याभेदानापादकत्वात् अकारिथमनन्तेन वाक्यभेदप्रपञ्चं सुखबोधा  
 यसाधूनां तेन तुष्यत्वधोक्षेजः इति श्रीमहापदेवस्तु विरचितो वाक्यभेदवादः श्रीशिवापितोस्तु

एकान्तगोः ॥ गौरीचरणपंकजमिति मयूरव्यंसकसमासो वा उपमितः समासः मयूरव्यंसकसमासस्तु गौरीच  
 रणाविवपंकजमिति रीत्या उपमितिसमासस्तु गौरीचरणोपंकजमिवेति रीत्या प्राप्तिस्तथोः परंतु मयूरव्यंसकसमासो न भव  
 ति कुतः मयूरव्यंसकसमासेन उत्तरपदार्थप्राधान्यात् तत्र दुःखनिवारणसामर्थ्यं नास्ति परश्चोपमितसमासो न भव  
 ति कुतः उपमितव्याघ्रादिभिः सामान्याश्रयेण इति तदप्रयोग एव उपमितसमासानुसारात् तर्हि त्रिकिंकर्तव्यं मयूरव्यंसक  
 समास एव कर्तव्यः तस्मिन् कृते सति प्राधान्यं यद्यपि उत्तरपदस्य तत्र दुःखनिवारणो नास्ति सामर्थ्यं तथापि पंकजं उपमानं  
 उपमेयस्य चरणस्य आत्मतापत्तिमपेक्षते इति हेतोः परिणामालंकारः परिणामः क्रियार्थश्चेद्विषयो विषयात्मना  
 प्रसूतेन दृग्भूतेन वीक्षते मदिरेक्षणा विषयोपमानं विषयउपमेयः अमरीमुरवरीकृतत्वं पंकजत्वेनैव प्रसिद्धं न तु च  
 रणागतत्वेन प्रसिद्धं उपमितसमासे पूर्वपदस्य चरणस्य विशेषणानुगुण्यं नायाति अत्र सामान्यप्रयोगात् ५ परि  
 णामालंकारः अन्यथा दूरित दूरीकरणसंभवादिति दिक् ॥ १ अमरीक बरीभार अमरीमुरवरीकृतं दूरीकरो  
 ति दूरितं गौरीचरणपंकजं



